

Celebra Orchestre de la Suisse Romande este oaspetele Festivalului George Enescu

(Costin Popa – 22 septembrie 2009)

O superbă tradiție înconjoară unul din cele mai faimoase ansambluri europene, Orchestre de la Suisse Romande, rezident la Geneva. Fondat în 1919 de celebrul dirijor Ernest Ansermet și condus de bagheta acestuia timp de aproape cinci decenii (!), a marcat și marchează viața muzicală elvețiană și internațională de la altitudinea unei formații de mare reputație, specializată inițial în partituri franco-ruse dar cu extensie în toată literatura simfonică.

Ca o recunoaștere a valorii sale, Orchestrei Suisse Romande i-au fost încredințate, drept prime audiții absolute, opusuri de Britten, Debussy, Peter Eötvös, Heinz Holliger, Honegger, Frank Martin, Milhaud, Stravinski etc. Tradiția a continuat și numai după anul 2000 au fost prezentate publicului 20 de creații mondiale, formația continuând chiar să comande cu regularitate lucrări, compozitorilor elvețieni William Blank și Michael Jarrell.

În ultimii 40 de ani, lui Ernest Ansermet i-au urmat la direcția muzicală a ansamblului, Paul Kletzki 1967-1970, Wolfgang Sawallisch 1970-1980, Horst Stein 1980-1985, Armin Jordan 1985-1997, Fabio Luisi 1997-2002, Pinchas Steinberg 2002-2005. În prezent, conducerea aparține reputatului șef de orchestră Marek Janowski, al cărui contract se extinde până în 2015! Sunt zece ani de lucru care vor aduce, desigur, noi valențe în specificul orchestrei.

Sediul permanent este celebra Victoria Hall, construită în 1894. Afișele au consemnat un număr impresionant de artiști celebri care au concertat sub cupola sa, de la Toscanini și Furtwängler la Abbado și Ozawa, de la Giesecking și Kempff la Perahia și Pollini, de la Kreisler, Heifetz și Menuhin la Itzhak Perlman sau Anne-Sophie Mutter etc.

Recent, la Geneva și Montreux, am întâlnit două personalități de extremă importanță în economia managerială și artistică a orchestrei.

STEVE ROGER: „Suntem fericiți să cântăm la București”

– Numele dvs. se poate pronunța cu accent american...
– Este drept că asociat cu prenumele, pare american, dar sunt totalmente francez. Înainte de a veni la Geneva, am fost angajat ca maestru de cor la Opera din Lyon, unde Kent Nagano, un american veritabil, tocmai fusese numit director muzical. Contrariați, coriștii au făcut o petiție contra aducerii unui alt... american.

– Simpatice! Acum sunteți administratorul general al orchestrei Suisse Romande. Care vă sunt atribuțiile, mai ales în relație cu cele ale directorului artistic?

– Orchestra este o fundație privată, deși sursele de finanțare provin esențialmente de la municipalitatea Geneva. Există Consiliul de Administrație condus de președintele Metin Arditi și

eu depind într-un fel de acest consiliu. Avem și o altă structură, Direcțiunea, compusă din directorul artistic și administratorul general. Președintele Arditi stabilește în general politica orchestrei, eu sunt implicat în organizarea și activitatea cotidiană, am sarcina să fac instituția să funcționeze bine, în conformitate cu deciziile consiliului. Relația cu directorul artistic și muzical Marek Janowski este foarte apropiată, mai ales că el depinde de aceeași entitate. Am multe întâlniri și discuții cu maestrul Janowski. Este de aproape cinci ani în fruntea orchestrei, alegerea repertoriului îi aparține dar, așa cum funcționează lucrurile aici, nu poate lua singur deciziile, ci discutăm împreună. În rest, conducerea muzicală aparține dirijorilor invitați, care trebuie să aibă un interlocutor în ceea ce privește luarea deciziilor, inclusiv artistice. Acela sunt eu, împreună cu o comisie. În plus, am sarcina de a comunica strategia către Consiliul de Administrație. Așa organizăm concertele, înregistrările, turneele. De exemplu, cel de la București. A existat interesul artistic al maestrului Janowski dar și interesul de politică managerială de a fi prezenți la un festival atât de important din Europa. Suntem fericiți că vom veni la București.

– Ce vă propuneți pentru acest sezon?

– Sunt câteva aniversări, Mendelssohn-Bartholdy, Schumann, motive pentru programarea oratoriului **Elias** dirijat de maestrul Janowski și a unui concert Schumann. De asemenea, foarte importantă pentru noi este Integrala Bruckner lansată deja de câțiva ani. Am hotărât, împreună cu maestrul Janowski, înregistrarea tuturor simfoniilor de Bruckner, se va lansa **a VI-a, a IX-a** este deja apărută, am înregistrat **Simfonia a V-a** care se va lansa în 2010, an în care avem programate înregistrările celor de-**a VII-a și a VIII-a**. Și tot așa. Programul Bruckner este exportat peste tot, în America de Sud, la Amsterdam, Viena...

– Contează și reputația maestrului Janowski...

– Desigur, este dirijorul tipic brucknerian, fapt care ține de caracterul germanic al pregătirii sale. Interesant este că stilul nostru este diferit de cel germanic, sonoritatea fiind, să zicem, latină. Un element de atracție în plus.

– Specificul ansamblului genevez este în transformare...

– A suferit un proces de modernizare, să zicem, nu mai avem repertoriul tipic francez sau franco-rus, care a făcut istorie la noi. Tendința epocii Ansermet a fost mai degrabă către Stravinski, Debussy, Ravel, Honegger, Saint-Saëns, Cesar Franck... La sfârșitul anilor 60 totul a început să se schimbe, repertoriul a evoluat permanent. Acum, amprenta „Janowski” este mai puternică decât în epocile când la conducerea orchestrei s-au aflat Armin Jordan, Fabio Luisi sau Pinchas Steinberg. Există acest curent germanic în sânul orchestrei, care se echilibrează bine cu tradiția. Modul în care orchestra interpretează azi **Simfoniile a V-a, a VI-a, a VII-a** este diferit de cel de acum cinci ani, când a sosit Marek Janowski. Bruckner este un compozitor extrem de special, trebuie să ai maturitatea suficientă pentru a-i extrage toate esențele. Maestrul are această calitate, orchestra nu a avut-o la început, dar a început s-o dobândească. Veți vorbi cu Marek Janowski și vă va spune.

– Da, intenționez să abordez subiectele și cu dânsul. Știu că există mari artiști români care au fost invitați de Orchestra Suisse Romande.

– Sigur, Dinu Lipatti, Celibidache, Comissiona, George Georgescu, apoi Radu Aldulescu, Lola Bobescu, Eugen Sârbu și... George Enescu.

- Toți sunt din generații mai vechi. Nu aveți contacte cu cei de azi, cu dirijori, de exemplu?
- Ion Marin a lucrat cu noi și continuă. Vine în fiecare an sau la doi ani. În sezonul viitor va concerta împreună cu Radu Lupu, solist cu care am făcut multe turnee, cel mai recent fiind în 2006 la Zürich și Luxemburg.
- Pentru dirijorii care sunt acum rezidenți în România, sunteți în contact cu vreo agenție din București?
- Impresarii nu ființează neapărat în locurile unde sunt rezidenți artiștii. Este un proces dublu: pe de o parte orchestra, când reperează un tânăr talentat pe care dorește să-l aibă, îl invită, pe de altă parte agențiile, care propun un interpret. Fiind o orchestră elvețiană trebuie să avem prioritar soliști elvețieni. Asta nu înseamnă că nu urmărim și artiști străini. De fapt, naționalitatea nu are nici o importanță. Importantă este valoarea solistului. Când vorbesc de Radu Lupu ca despre un pianist pe care-l preferăm, este deoarece mă refer la un mare interpret, nu pentru că este român.
- Orchestra Suisse Romande încheie Festivalul George Enescu.
- Pentru noi este un festival important, de mult intenționam să participăm. Știți însă că orchestra cântă și în fosa Operei din Geneva. Cum Festivalul Enescu are loc în septembrie, când începe și stagiunea la Grand Théâtre de Genève, de fiecare dată când eram invitați apărea o incompatibilitate de date. Sunt foarte mulțumit că acum am găsit posibilitatea de a veni la București. Avem mulți români în orchestră, concertmaestrul Bogdan Zvorișteanu, violoniștii Florin Moldoveanu, Dorin Matea, Cristian Vasile, Cristina Drăgănescu, violista Stela Rusu, contrabasistul Mihai Faur, așa că suntem odată în plus fericiți să cântăm la dumneavoastră.

MAREK JANOWSKI: „Sunt foarte apropiat de muzica bruckneriană”

- Maestre, derulați un foarte important proiect, integrala simfoniilor de Bruckner. Care este concepția dvs. și cum relaționați față de sunetul specific al Orchestrei Suisse Romande?
- Evident, istoria ansamblului nostru este, în mare măsură, istoria marelui Ernest Ansermet. Când este vorba de „Era Ansermet” ne gândim la orientarea spre repertoriul francez, spre o parte a muzicii contemporane epocii sale, Stravinski, Bartók.

Am frunzărit programele de la Geneva și am descoperit că, așa cum trebuie să facă orice bun patron de orchestră, a acoperit totalitatea marilor opusuri, dar marca a rămas legată de muzica franceză. Este normal că, după așa o lungă perioadă de lucru cu un dirijor, să apară fluctuații în alegerea repertoriului. Cu Casa de discuri PentaTone, făcută din componenți ai fostei echipe Philips care a dispărut, deci din oameni cu mare finețe tehnică și mare experiență în înregistrări și care, de foarte mulți ani, au gândit ce ar fi bine pentru vânzările de discuri, am discutat mult, relaționat cu calitatea excepțională a alăturilor noastre. Eu sunt foarte apropiat de muzica bruckneriană și prin acest proiect de lungă durată, s-ar putea modifica și actualiza imaginea orchestrei. Extrem de importantă este și claritatea instrumentelor, iar aceasta merge destul de bine cu istoria unei orchestre de repertoriu francez. Creăm o nouă imagine a unui ansamblu cu lungă istorie discografică.

– La București veți interpreta **Suita I-a** de George Enescu, singura lucrare enesciană din repertoriul orchestrei. Am văzut că Sergiu Comissiona a dirijat-o în 1990. Aveți în vedere selectarea în programele dvs. și a altor opusuri enesciene?

– Desigur, o să fie la un moment dat Rapsodiile. Pentru restul, dacă dirijorul nu este român, îi va fi destul de greu să se impună în fața unui public străin. Știu că Festivalul Enescu are o reputație excelentă și suntem foarte mulțumiți că participăm. Mai știu că este obligatoriu ca orchestrele străine să aibă o piesă enesciană în program, dar în afară de rapsodiile care au deja popularitate și de opera **Oedipe**, celelalte lucrări au rămas, să zic, în contextul peisajului compozitorului. Pentru noi, neromâni, pentru mine în special, o enormă importanță l-a jucat înrâurirea lui Enescu asupra multor muzicieni. Menuhin îl evoca mereu, într-o enormă adorație. Dar, pentru occidentali, Enescu a fost și a rămas mereu un compozitor est-european, extrem de legat de țara lui și care a avut și are o influență extraordinară asupra muzicii din România. Mai puțin în altă parte. **Oedipe** este cântat mai des acum, dar în percepția oamenilor încă nu a „decolat”.

– Unul din scopurile Festivalului Enescu este chiar legat de promovarea opusurilor marelui nostru compozitor și eu cred că atingerea lui este pe drumul cel bun. Maestre Janowski, Orchestra Suisse Romande este și a Operei din Geneva. Dar dvs. nu dirijați operă. Cum se soluționează această relație, nu este un conflict?

– Nu. Secretul stă în organizarea lucrului. Grand Théâtre de Genève funcționează ca teatru „de stagiune” și, în spațiul liber dintre spectacole, există timp pentru activități simfonice. Orchestra repetă, de exemplu, dimineața, pentru un concert care va fi peste 4-5 zile, iar seara cântă operă. Desigur, această alternanță poate avea un efect asupra calității, este inevitabil. Am reușit, și aceasta va începe din următorul sezon, să distanțăm mai bine perioadele, chiar să le separăm complet. În zilele de repetiție simfonică, nu se va mai cânta operă. Totul se va face amiabil și se va simți o ameliorare care va pleda pentru dezvoltarea calitativă a orchestrei. Și spectacolul liric va profita. Opera nu a avut și nu are director artistic, este opțiunea administratorului general.

– Totuși dirijorii spectacolelor curente nu au timp să lucreze, să repete cu orchestra.

– În sistemul actual este evident că nu este posibil să se formeze o bază muzicală profundă, dar este business-ul lor. Directorul muzical al orchestrei simfonice nu poate decât să formeze baza calitativă utilă și pentru operă. Ideal ar fi ca el să fie, cel puțin de două ori pe an, invitat în fosă, pentru a garanta aceeași abordare muzicală. Și vechea, și actuala direcție, mi-au propus asta dar au trebuit să accepte decizia mea de a nu mai dirija operă.

– Motivele fiind...

– Am un trecut serios în teritoriul liric, am făcut multe lucruri...

– ... printre care un fabulos Ring wagnerian pe disc.

– Rațiunea pentru ceea ce am decis acum 15 ani este foarte simplă: revoluțiile scenice, evoluția regiilor de operă, pe care le găsesc din ce în ce mai jenante. Nu am chef să particip la așa ceva. Și astfel, stagiunea Operei din Geneva se derulează cu dirijori invitați, unii pe care orchestra îi iubește și revin adesea. Ceilalți, nu.

– Ce se poate face cu regiile total derapante? Nu au dreptul șefii de orchestră să se opună?

– Cred că directorii muzicali importanți ai teatrelor lirice mari au ratat, în perioada anilor 70-80, momentele în care ar fi putut stopa aberațiile. Pe atunci eram prea tânăr și dacă m-aș fi opus, m-aș fi umplut de ridicol. Am citit că la deschiderea festivalului de la Salzburg, ediția de anul acesta, scriitorul german Daniel Killman a ținut un mare discurs asupra problemelor regiilor de teatru, nu de operă, care a declanșat în întreaga presă, nu numai germană ci și franceză, un enorm reflex. Este clar că a atins ceva sensibil, fiindcă există unii care susțin aceste aberații scenice, mai des întâlnite în teatru decât în operă. Dar am fost realmente stupefiat de reacțiile ziarelor față de discurs și poate asta va da de gândit unui număr destul de mare de oameni. Poate, nu știu, dar ar fi posibil. Marea epocă a acestor aberații de Regiether în operă s-a mai diminuat puțin, oricum pentru mine este prea târziu. Capitolul operă în versiune scenică s-a închis. Voi dirija la Berlin, începând cu stagiunea 2010 și în următoarele trei, toate operele lui Wagner în versiune concertantă cu orchestra Filarmonică. Un enorm proiect.

– Nu cred că a mai existat un dirijor care să facă asta într-o serie de concerte. Aștept cu nerăbdare. Cum priviți prezența la Festivalul Enescu?

– Știu dintotdeauna că acest festival este ceva extraordinar. Când dirijam Orchestra Filarmonică din Monte Carlo, instrumentiștii români îmi spuneau mereu: „Maestre, trebuie neapărat să mergeți la Festivalul Enescu”. Acest lucru se realizează acum și trebuie să vă spun că sunt foarte mândru că voi putea, în sfârșit, să fiu la București.

Concertul

La Montreux, pe malul lacului Geneva, marea sală Auditorium Stravinski, 3500 de locuri, tronează între hoteluri de lux. Construită în 1992, amintește – în foyerele largi – de Centre Georges Pompidou din Paris sau londoneza Lloyds's Building: schele metalice, conducte tehnologice sau tubulaturi de ventilare, cu sau fără funcțiuni, formează o încrengătură incredibilă. Un modernism șocant în confruntarea cu eleganța spectatorilor. Ca la Salzburg, Bayreuth sau Glyndebourne, doamnele arborează rochii lungi și bijuterii scumpe, domnii poartă smokinguri sau costume negre. Montreux, perlă a rivierei elvețiene, nu poate fi definit decât ca stațiune de lux. În sală însă, desenele tehnicizate dispar și lasă locul unui proiect armonios, modern. Totul este îmbrăcat în lemn și, în consecință, acustica frizează perfecțiunea. Sunetul vine direct, neajutat de electronică, nealterat, în orice colț oricât de depărtat de podium. Scaunele nu sunt fixe, permițând reconfigurarea. Să nu uităm că Auditorium Stravinski este o incintă multifuncțională, destinată manifestărilor cu specific divers, între care Festivalul de Jazz este la fel de celebru precum acest Septembre Musical (Festivalul de muzică clasică Montreux-Vevey).

Onoarea deschiderii celei de-a 63-a ediții a revenit orchestrei Suisse Romande, sub bagheta lui Marek Janowski, cu un program de muzică germano-austriacă, Wagner-Bruckner. Ca primă piesă, **Preludiul** operei **Tristan și Isolda** a revelat o concepție eterată, derulată în tempi domoli, plini de mister. Corzile, îndeosebi violoncelele, au expus un sunet cald, a cărui calitate deosebită a fost perpetuă pe parcursul seriei. Dirijorul a omogenizat discursul muzical și celebrul „acord de **Tristan**” a rezonat cu dense semnificații.

În marea tradiție a lecturilor simfonice, în concerte sau pe discuri, **Preludiul** wagnerian se asociază cu **Moartea Isoldei**. La Montreux nu a fost așa. Favorizat de tonalitate, Janowski l-a continuat, practic fără întrerupere, cu liedurile pe versuri de Mathilde Wesendonck, pe care Wagner le-a compus ca ofrandă adusă iubitei poete și le-a folosit drept crochiuri destinate marelui duet de dragoste (actul secund) și preludiului actului al treilea din **Tristan**. În noua formulă, s-a creat o legătură ideatică inedită care, privită în unitatea ei, a renunțat la „moartea din dragoste” (**Liebestod**) pentru „împlinirea vieții prin dragoste”. Marek Janowski, autorul alăturării celor două opusuri, a indus atmosfera unei adânci trăiri, unei iubiri înălțătoare, pline de dăruire și pasiune, cu final visător (**Träume**).

Soprana Camilla Nylund a fost măiastra tălmăcitoare a celor cinci **Wesendonck Lieder**, în vocea căreia am recunoscut, de la primele sunete, de la primul lied, **Der Engel**, o wagneriană cultivată, cu glas rotund, plin și amplu (**Steh still**), cu cânt interiorizat (**Im Treibhaus**), sensibil în **Schmerzen** și cu plutiri vapoaze în **Träume**.

Partea a doua. Să dirijezi Bruckner fără partitură este o performanță care nu stă la îndemâna oricui. A demonstrat-o Marek Janowski în **Simfonia nr. 9 în re minor, A 124**. Deplin stăpân pe arta sa, cu gestică uneori calmă, alteori expansivă, maestrul s-a dovedit un uriaș constructor de efluvii sonore, dublate de rafinamente de înaltă clasă. Dimensionează monumental, vulcanic, alăturile scintilează precum laserii, motivele sunt expuse cu claritate și elocvent dezvoltate. Sunt fapte evidente pentru prima mișcare &8211; **Feierlich, Misterioso**, dar și pentru a doua – **Scherzo. Bewegt, lebhaft; Trio. Schnell**, în care tumultul ce urmează violinelor pizzicato, alternează cu paginile liniștite, dansante. Janowski nu pare un devotat al contrastelor, ci un împătimit al înfățișării evoluției discursului melodic în toată amploarea lui, copleșitor. Spiritul său romantic apare în straie sobre, de extracție cvasi-teutonică. În partea a treia, **Adagio. Langsam, feierlich**, alăturile se disting din nou, alături de care viorile își găsesc cele mai bune momente ale lor. Serios profesionist, Marek Janowski tratează imnuc „Neterminată” marelui simfonist austriac, ridicând-o către ceruri, precum a dorit compozitorul. Dedicția de pe partitură „Ad majorem Dei gloriam” se vede astfel împlinită.

Definind eternitatea creației bruckneriene, Sergiu Celibidache a spus: „Pentru un om normal, timpul este ceea ce urmează după Început; pentru Bruckner, timpul este ceea ce vine după Sfârșit”. Cred că realizarea lui Marek Janowski la pupitrul Orchestrei Suisse Romande, cel puțin în **Simfonia nr. 9 în re minor**, rămâne demnă pentru acest spațiu, al erei infinite.